

MEHMED SÂDEDDİN EFENDİ

(bk. SÂDEDDİN EFENDİ, Mehmed).

MEHMED SÂDİK EFENDİ

(ö. 1212/1797 [?])

Dinî eserler bestekârı.

İstanbul'da doğdu. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur; Beşiktaş semtinde oturduğu ve daha sonra Bursa'ya giderek uzun müddet orada yaşadığı bilinmektedir. Bu münasebetle Bursalı olarak tanınmış, âmâ olmasından dolayı daha da çok Âmâ Mehmed Sâdik Efendi diye anılmıştır. Sarayda Enderun'da vazife gördü ve Sultan III. Selim'in musâhibleri arasında yer aldı. Mevlevî tarikatına girmemesine rağmen bu tarikatın muhiblerinden oldu. Vefatıyla ilgili olarak Sadettin Nüzhet Ergun kesin bir tarih vermemekte, onun 1195-1205 (1780-1790) yılları arasında ölmüş olabileceğini belirtmektedir (*Türk Musikisi Antolojisi*, I, 165). Yılmaz Öztuna ise herhangi bir kaynak göstermeden 1212'de (1797) öldüğünü söylemektedir (*BTMA*, II, 247).

Mehmed Sâdik Efendi'nin çeşitli el yazması güfte mecmualarında ilâhî, tevşih, durak gibi dinî, ayrıca din dışı eserlerine rastlanmaktaysa da günümüze bestenigâr makamındaki Mevlevî âyini ile (*Türk Musikisi Klasiklerinden Mevlevî Âyinleri*, XIV, 700-713; Heper, s. 129-137) sabâ zemzeme makamında bestelediği, "Melekler hâzır olmuştur niçin tevhide gelmezsin" mısraı ile başlayan cumhur ilâhisi ulaşmıştır (Şengel, II, 147-148). Bu eserler onun bestelerindeki müzikaliteyi ortaya koyan örneklerdir. Mevlevîler arasında bestenigâr-ı atık adıyla anılan bu âyin, bestecilik tekniği açısından, baştan sona kadar aynı makamda bestelenmiş âyinler grubunda yer almaktadır.

Mehmed Sâdik Efendi'yi aynı dönemlerde yine Bursa'da yaşamış şair ve müzikşinas Abdüssamedzâde Seyyid Mehmed Sâdik Efendi ile (vefatı *Ravzatü'l-müflihûn*'da 1205 [1790], *Gülzâr-ı İrfân*'da 1207 olarak geçmektedir, bk. bibl.) karıştırmamak gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Gazzizâde Abdüllatif, *Ravzatü'l-müflihûn*, Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 1041, vr. 124^b; Mehmed Fahreddin, *Gülzâr-ı İrfân*, Âtîf Efendi Ktp., nr. 1923, vr. 349^a; *Türk Musikisi Klasiklerinden Mevlevî Âyinleri* (İstanbul Konservatuvarı neşriyatı), İstanbul 1937, XIV, 700-713; Sadettin Nüzhet Er-

gun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 164-166, 379-381; Sadettin Heper, *Mevlevî Âyinleri*, Konya 1974, s. 129-137, 515-516; Şengel, *İlahiler*, II, 147-148; Kadir Atlansoy, *Bursa Şairleri*, Bursa 1998, s. 365, 371; İbrahim Benlioğlu, *XVII ve XVIII. Yüzyıl Bursa'da Yetişen Müzikşinaslar* (yüksek lisans tezi, 1998), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 49-50, 82-97; Şengül Sağman, *Müstakimzâde'nin "Mecmûa-i İlahiyyât" Adlı Güfte Mecmuası* (yüksek lisans tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 182, 554; Cem Murat Derya Dişçi, *XIX. Yüzyılda Yazıldığı Tahmin Edilen Bir Yazmadaki Dinî Müsikî Güfteleri* (yüksek lisans tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 18-19, 95, 160; Öztuna, *BTMA*, II, 247.

HASAN AKSOY

MEHMED SÂDİK PAŞA

(bk. SÂDİK MEHMED PAŞA).

MEHMED SÂDİK PAŞA

(1814-1882)

Tunus beyi.

Kardeşi Mehmed Paşa'nın 23 Eylül 1859 tarihinde vefat etmesi üzerine Hüseyinî hânedanının on ikinci valisi olarak onun yerine geçti. Sultan Abdülmecid tarafından gönderilen Cemâziyelâhîr 1276 (Ocak 1860) tarihli bir fermanla Tunus eyaleti valiliğinin kendisine verildiği ve aynı zamanda birinci dereceden Mecidî nişanı tevcih edildiği bildiriliyordu. Beyliğin ilk yılları daha önce girilen anayasa metninin yazılması, altmış üyeden oluşan yüksek konseyin teşkili ve mahkemeler gibi yeni kurumların faaliyete başlamasıyla geçti. Mehmed Sâdik Bey, Tunus anayasasının (kânûn'ü'd-devle) bir taslak metnini 17 Eylül 1860 tarihinde önce Cezayir'de görüştüğü III. Napolyon'a, ardından değişik Avrupa devletlerine sundu. Bu anayasanın 29 Ocak 1861 tarihinde ilânıyla Tunus'un Osmanlı Devleti'ne olan bağımlılığının azalacağı, Avrupa devletlerinin bu eyalet üzerindeki tesirinin artacağı ve malî yönden kendilerine bağımlı hale geleceği bir dönem başlıyordu. Kısa zamanda olumsuz gelişmeler kendini gösterdi ve eyaletin dış borcu daha 1862 yılında 20 milyon franka ulaştı. Girişilen bu reformlarla Başvezir Mustafa Haznedâr gibi şahsiyetlere yabancı ülkelerden borç para alma imkânı verilmesini Hayreddin Paşa gibi eyaletin ileri gelenleri tasvip etmeyerek görevlerinden istifa ettiler.

Tunus eyaletinin dış borçlarının gittikçe artması üzerine kardeşi Mehmed Paşa

zamanında konulan şahsî verginin (mecbâ) 1863 yılı Aralık ayından itibaren arttırılmasına karar verildi. Bunun üzerine 1864 başında önce ülkenin güneyinde, ardından batısında yaşayan yarı göçebe kabileler, aynı yılın yaz aylarında da kuzeydeki sahil ahalisi baş kaldırdı. Halkın ağır cezalara ve vergilere mâruz kalması Tunus'u yıkıma götürdü, kıtlığın başgöstermesiyle de eyalet açlıkla karşı karşıya kaldı. Askerler isyanı bastırmak üzere harekete geçerken Fransa, İngiltere ve İtalya gibi devletler kendi vatandaşlarının can güvenliğini bahane ederek gemilerini Tunus açıklarına demirlettiler. Bu gelişmeler yüzünden verginin arttırılmasından vazgeçildi. Anayasanın uygulanması da askya alındı.

Mehmed Sâdik Paşa'nın beylik yaptığı döneme damgasını vuran olay, aslen Sakız adalı bir Rum olup (Georges Kalkias Stravelakis) Tunus'a getirilen ve burada İslâmiyet'i kabul ederek idarî kademelerde hızla yükselen Başvezir Mustafa Haznedâr'ın kötü uygulamalarıdır. Mehmed Sâdik Paşa devlet işlerinde dirayetli bir kişiliğe sahip olmadığından eyaletin bütün işlerini Mustafa Haznedâr'a bırakmıştı. Meclis-i Ekber'de ikinci derecede etkinliği bulunan eşrafın dışında nazırların ve yüksek rütbeli görevlilerin tamamına yakın bir kısmı da yabancı asıllı idi. Ayrıca Mustafa Haznedâr eyaletin önemli görevlerine müslürman olmayanları tayin etmekteydi.

Anayasanın ilânı ve Avrupa devletlerinden borç para alınması gibi sebepler başta olmak üzere Osmanlı Devleti ile arasındaki münasebetlerde sıkıntılar yaşayan Mehmed Sâdik Paşa bunları düzeltmesi için Hayreddin Paşa'yı İstanbul'a gönderdi. Bâbüalî'de yapılan görüşmeler sonucunda Osmanlı-Tunus ilişkilerini düzenleyen "emr-i sâmi" hazırlandı. Bu arada 1867 yılının yaz aylarında eyalette kolera, kış aylarında ise tifüs salgını görüldü. Aynı yıl Mehmed Sâdik Paşa'nın kardeşi Âdil'in darbe girişimi yeni sıkıntılar doğurdu. Kötü idare ve aşırı borçlanma Fransa'ya Tunus'un işgali için beklediği fırsatı verdi. Borç faizlerinin bile ödenecek duruma gelmesi üzerine Fransa'nın zorlamasıyla 5 Temmuz 1869 tarihinde bir milletlerarası maliye komisyonu kuruldu ve başkanlığına Mehmed Sâdik Paşa'nın ısrarıyla Hayreddin Paşa getirildi. Komisyon başkanlığı yanında Hayreddin Paşa 1870 yılından itibaren idareci - vezir görevini de yürütmeye başladı. Mustafa Haznedâr, 21 Ekim 1873'te otuz yedi yıl-